

Hverdagsliv i fengsel II: Fangekultur og fengselet som moralsk rom

30.10.2013

Thomas Ugelvik

Semesterets fokusskifter

- Hva er et fengsel?
- Fengslene og fangene i tall
- Hvorfor straff? Straffeteori og straffens begrunnelser
- Kort norsk fengsels- og kriminalomsorgshistorie
- Fengselets lidelsesproduksjon og fangenes tapsliste
- Fanger og betjenter, makt og motstand
- Hverdagslivet i fengsel x 2

Dagens plan

- Fengselet som moralsk rom – ulike eksempler

Les John Pratts artikkel “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess : Part I: The nature and roots of Scandinavian exceptionalism”. Drøft hans tese om skandinavisk eksepsjonalisme med utgangspunkt i pensum.

Les innleggene til Olav Levin Johansen (uke 41 og 44), forvaringsfange 03/43 (uke 42) og Yngvil Grøvdal (uke 43) på

<http://www.kriminalpolitikk.uio.no/ukensspalte.html>.

Drøft tanken om sosialt fengselsarbeid med utgangspunkt i pensum.

Historiske fengsler?

Les Jørn Sandnes' artikkel "Fengsel som straff i norsk middelalder" (se lenke). Redegjør for forskjeller og likheter mellom middelalderens "myrkvastofa" og dagens norske fengselssystem. Drøft med utgangspunkt i pensum om det er treffende når Sandnes kaller disse historiske institusjonene for "fengsler".

Motstand i fengsel

Redegjør for Thomas Mathiesens begrep "Censoriousness". Sammenlign denne formen for motstand med andre motstandsformer du kan finne beskrevet i andre pensumtekster. Drøft om en fengselsavdeling uten motstand er ønskelig.

FENGSELET SOM MORALSK ROM

Fangekroppen og den instituerte mistilliten

- Den instituerte mistillit fangekroppen er gjenstand for, plasserer enkeltfanger i gruppen "fanger" som man ikke kan stole på.
- Fangegruppen konstrueres blant annet i opposisjon til "vanlige folk" på utsiden og "fengselet/systemet/betjentene" på innsiden.
- Lav moral antas å være et kjennetegn for gruppen.

I: "Vi er ikke som dem"

Etikk: I fengselet er alle like (ille)

Arfan: På første møte med full ordensmannsgruppe troppet han voldtektsmannen nede, han fra Somalia, opp som om det var den naturligste tingen av verden. Men ingen ville jo snakke med ham. Og da blir det jo vanskelig å samarbeide med han. De bør nok velge seg en ny.

[skolens representant på det aktuelle møtet]: Å var det derfor? Jeg trodde det bare var språkproblemer, jeg.

Arfan: Ja, det var jo det og, han snakker jo nesten ikke norsk. Men det var jo først og fremst fordi han er voldtektsmann, han var i retten dagen før og fikk seks år for voldtekt, også tropper han opp og forventer at alt skal være helt normalt, liksom? Det går jo ikke.

[Skolens ledelse]: Det der går jo ikke, det går ikke at vi plutselig skal ta hensyn til hvem som sitter for hva, det er ikke mulig det.

[Fengselets ledelse]: Nei, det greiene der kan ikke vi bry oss om. For oss er dere alle like, det der går ikke. Vi kan ikke ta utgangspunkt i sånne forskjeller.

Etikk: Det er vi faen ikke!

Det der er bare dumt, ingen vil ha noe med han somalieren å gjøre. Vi fikk vite hva han satt for, at han fikk seks år dagen før, og så plutselig satt han der, bare, og smilte. Ingen ville snakke med ham, alle satt seg med ryggen til. De sier at vi alle sammen er like, vel, vel, det er greit det. Det er vi faen ikke! Og da blir det jo ni mot én i ordensmannsgruppa. Er det så lurt, det da?

Bruk av andre-grupper

- Å være en av de farlige er ubehagelig. "Dere er alle like" og "vi må stå sammen" kontres av "jeg er ikke som de andre fangene".
- Hva slags skillelinjer innad i fangegruppen opprettes av hvilke grunner?
- En sentral inndelingene tar utgangspunkt i etiske standarder, og kan forstås som et "svar" på fangestatusens medførende tilskrevne farlighet. To eksempler:
 - Voldtektsmenn er ikke som meg
 - Tystere er ikke som meg

II: Sammen om vold mot voldtektsmenn

Fra en åpen celledør kommer misfornøyde lyder fra ganggutten Tom, som er satt til å klargjøre den nylig fraflyttede cellen for neste beboer.

...

Audun: Jaså, har voldtektsmannen flyttet? Fy faen så deilig! Vi kan faen ikke ha sånne her. Det er jo faenmeg kvalmt! Æsj!

Naveed: Nei, fy faen, det er sant, ass. Jeg har holdt meg i ro, jeg ville jo ikke ødelegge for saken min, ikke sant, men nå når jeg har fått dom...

Audun: Enig! Hvis det kommer en sånn til her er det bare [demonstrerer et hardt albueslag mot håndflaten med et høyt klask].

Begge gliser, er oppspilt av treningen, svetten renner, de er sammen om ønsket om å banke opp og skade voldtektsmenn. Tom nikker inne fra cellen. Det er heldigvis slutt med å måtte leve med en sånn fyr på avdelingen. Det har vært en prøvelse. Seansen går over i generell lekeslåssing, oppildnet av tanken på å skade en sjuk jævel som fortjener det. Stemningen er lett, høye spark og Hong Kong-film-aktige ninjalyder fyller den lille cellen.

Brede: Jeg hater å bli lurt! Det hadde vært noe annet om han hadde sagt det med det samme som det var, så kunne vi ha holdt avstanden, men nå knyttet vi oss til han, jeg syns det var en bra mann, med bra humoristisk sans, også var han bare det laveste av det lave. Jeg hater vold, men noen ganger er det nødvendig i min business, ikke sant. Men det er mot menn, og alltid menn som er del av det samme livet. Og når det skjer, er det nødvendig, jeg får ikke noe glede av det, snarere tvert imot, det er bare av og til nødvendig for å kunne drive i den bransjen. Men vold mot kvinner og barn, de som er svakere enn deg? Pedofile og voldtektsmenn burde sone for seg selv, og de burde sone lenge. Skikkelig lenge. Det går jo ikke å skade han fysisk, ikke her inne, betjentene passer på han nå. Men jeg vil skade ham på andre måter, fy faen han burde vært så flau, han burde krype inn under senga. Jeg vil at han skal tenke på det, ikke glemme det, ikke tro at han er så jævlig stor, så jeg skal sørge for at han husker det han har gjort. Jævla jævla voldtektsmann! Jeg blir nesten fysisk dårlig av å snakke om han.

Voldtektsmannen er en som

- Skader kvinner som er svakere enn ham selv = feig
- Skader vanlige folk = uprofesjonell
- = ond, pervers, syk, gal, umoralsk
- = en som faktisk *burde* sitte i fengsel (i motsetning til oss andre)

- Å ta igjen på offerets vegne, å straffe voldtektsmenn beskrives ikke bare som legitimt, men som det rette å gjøre, som *moralsk handling*. Det er ikke det samme å slå ned en voldtektsmann og å snakke om å gjøre det. Men å snakke om det er ikke bare snakk. Det er en form for praksis en posisjonering som skaper mening, hierarkier og subjekter i relasjon til hverandre.

Ekskludering og inkludering i og gjennom praksis

Praksiser:

- Utstøting
- Påminnelser
- Delte voldsfantasier
- ”Skikkelige fanger” kommer sammen *som skikkelige fanger* rundt praksiser som ekskluderer og truer voldtektsmenn. Voldtektsmennene blir en annen type (moralsk defekte) mennesker. De blir symboler på det de andre fangene føler omgivelsene ser i dem alles sammen, som fanger, men som de selv ikke opplever at de er: syke og onde jævler som er så farlige for omgivelsene sine at de bør sperres inne på ubestemt tid.

III: "Tyste? Hvem hadde jeg vært da?"

Mark: Well most of the time, although it's often, it's not even worthwhile, I think. That why, I've been offered a few times in my life by the police to cooperate or just talk about all the things that I know and the people that I know, and I've been offered quite good deals and very comfortable things. But for me it's an insult, even mentioning it. Get the fuck out of here, don't even say it, you know. I could have, my previous sentence I could have gotten a much lower sentence, but I just... you don't snitch. You don't do that. I think it's something, it's very clear, when you do something, you stick to it. I mean, many people, they're talking, they cooperate, they don't have any pride or honour. Or any principles.

...

I mean, it's like, be a man, you know. Not a bitch. Have honour, have loyalty, have some dignity. Stand by your word. I never lie. It isn't in my character.

Tysteren er en som

- Har beveget seg over grensen mellom fangene og betjentene, har brutt fangesamfunnets viktigste regel.
- Setter seg selv foran kollektivet = er egoistisk, tenker bare på seg selv. Han bruker og ofrer andre mennesker for å forbedre sin egen situasjon.
- Bukker under og tar et tilbud alle har fått = svak, en stakkarslig figur. Sånt gjør man bare ikke. Å tyste er, som det ofte uttrykkes, *å selge sjela si*.

Ekskludering og inkludering i og gjennom praksis

- Utstøting
- Påminnelser
- Delte voldsfantasier

- Tysteren plasseres på utsiden og bidrar dermed til at innsiden befolkes av skikkelige menn man kan stole på. Fortellinger om tystere bidrar til konstruksjonen folk man kan stole på, menn av sitt ord, med integritet og stolthet, slike som ikke tyster.

Erol: Man lurere jo. Fy faen, jeg hater de folka, ass, de prøver seg jo på meg også, de er på meg, men jeg sier det, hør her, det er ikke min jobb å sette andre i fengsel, det er din jobb, den får du klare sjøl. Men helvete, hva er det de tenker, de som holder på sånn? Jeg kunne ha gått ut herfra i dag jeg, null problem. Jeg kunne bare ha sagt til politiet, hør her, nå skal jeg gi dere alle albanere som frakter narkotika over grensa denne uka. Men jeg kan jo ikke gjøre det, da, hva hadde det gjort meg? Hvem hadde jeg vært da?

Resultatet – det etiske mennesket

- Samlet kan man si at den identitetsmessige gevinsten av alt dette er at fangene gjør seg selv som profesjonell kriminell, en rasjonell og kalkulert businessmann i motsetning til de syke jævlene som det virkelig er noe galt med. Han har klare regler for virksomheten sin; han er forutsigbar og fair, han skader bare de som har fortjent det, og tyster ikke på noen.

Å bli en fange

- Passiv
- Kriminell, uetisk, farlig
- En av fangene - generaliserende
- Hjelpetrengende, stakkarslig
- Lite selvstendig, avhengig
- Svak, uten styring
- Uten kompetanse, uten autonomi
- Fattig
- Ikke inkludert
- Kulturell kjønnssensitiv linse: Umandig

Å bli et unikt individ

- Aktiv
- Profesjonell, etisk bevisst, ikke *generelt* farlig
- En av fangene, men også et unikt individ
- Selvstendig, uavhengig, klarer seg
- Sterk, har selvkontroll
- Har kompetanse, evner, autonomi
- Velstående, ressurssterk
- Inkludert der det er viktig/omgjør normativt utgangspunkt for ekskludering
- Kulturell kjønns sensitiv linse: En skikkelig mann